

EKUMENIZAM - PREKRETNICA U RIMOKATOLIČKOJ CRKVI

Loredana Fabijanić

Drugi vatikanski koncil potpuno je otvorio prozore i vrata u Rimokatoličkoj crkvi. Zbog velike razjedinjenosti kršćanskih crkava, došlo je do ideje o ujedinjenju. Iako se na tom polju radilo kroz cijelu povijest Crkve, konkretnih pomaka nije bilo. Upravo su se na koncilu dale prve smjernice za ujedinjenje, otvara se dijalog s pravoslavnim istočnim crkvama, crkvama sa zapada i ostalim crkvenim zajednicama. Iako se pitanje ujedinjenja javlja kroz cjelokupnu povijest Crkve, u radu su prikazani počeci gibanja od 19. stoljeća do danas, s obzirom da se od 19. stoljeća vide konkretniji učinci na polju ekumenizma. U uvodu se daje objašnjenje pojma ekumenizam, zatim se opisuje povijest nastanka ekumenskog pokreta, razmatra se razvijanje situacije na Drugom vatikanskom koncilu i donošenje Dekreta o ekumenizmu, zatim se prikazuje djelovanje ekumenizma u praksi i na kraju se iznosi problem krize ekumenizma.

Međureligijski molitveni skup u Asizu 1986

Prije svakog govora o ekumenizmu, potrebno je odrediti što se podrazumijeva pod tim terminom. Naime, kroz povijest, ovaj je termin korišten u različitim kontekstima. Termin dolazi od grčke riječi *oikein* što znači stanovati te *oikumene* naseljeni svijet. Korišten je u 5. stoljeću prije Krista te je imao svjetovno značenje. U službenoj crkvenoj uporabi javlja se 325. godine u vezi s koncilima kao što je Nicejski te se podrazumijeva kao Crkva čitavoga Rimskog Carstva. Nakon raspada Bizantskog Carstva termin poprima samo crkveni smisao i gubi političko značenje. U 20. stoljeću, na poticaj Nathana Soderbloma (nadbiskupa Uppsale), nastaje novi pojam ekumenski pokret koji označava nastojanje crkava oko ujedinjenja. (Frieling, 2009: 15) U ovom radu pod pojmom ekumenizam smatraju se "djelatnosti i pothvati koji se u skladu s različitim potrebama Crkve i okolnostima vremena pokreću i usmjeruju prema promicanju jedinstva kršćana". (UR br. 4)

Početak pokreta

Ideja ekumenizma javila se na globalnoj razini kroz rad kršćanskih crkava na različitim poljima, ali posebno u misionarskom radu. Slabost kršćanstva pokazala se upravo kroz različite unutarnje podjele. Javila se potreba za udruživanjem razdijeljenih kršćanskih crkava. Prvo udruženje dogodilo se u Londonu 1846. godine - *Evandeoska alijansa*. Članstvo je činilo 900 kršćana iz raznih evandeoskih konfesija. Tada, kao i danas, cilj Alijanse bio je udruživanje na lokalnoj razini u svrhu zajedničke molitve i zalaganja u socijalnom životu Crkve. God. 1857., radi svakodnevne molitve za jedinstvo kršćana, okuplja se udruga, također u Londonu, *Association for the Promotion of the Unity of Christendom* (APUC), koja je okupila rimokatolike, grkopravoslavce i anglikance. No nije imala velikog učinka s obzirom na to da je Sveti Oficij zabranio 1864. godine sudjelovanje katolicima. (Frieling, 2009: 38)

Sljedećih godina, važan doprinos jedinstvu kršćana dale su međunarodne kršćanske organizacije mladih. God. 1855. osnovan je u Parizu savez *Kršćanskih udruga mladih ljudi* (YMCA/CVJM). Nadalje, 1893. godine osniva se svjetski savez *Kršćanskih udruga ženske mladeži*, zatim 1894. godine *Omladinski savez za odlučno kršćanstvo* te 1895. godine *Svjetski kršćanski studentski savez*. Od 1854. godine započinju prve nadkonfesionalne misijske konferencije u Engleskoj, SAD-u i Aziji. Spomenuta udruženja te razne konferencije bile su začetak budućeg ekumenskog pokreta. (Frieling, 2009: 39)

Prva službena konferencija s raznim predstavnicima održana je u Edinburghu 1910. godine. Iako je u anglosaksonskim zemljama visoko cijenjena, na europskom kontinentu nije imala utjecaja. Naime, na konferenciji je sudjelovalo 1200 predstavnika iz 150 nerimokatoličkih misijskih društava i crkava. Raspravljalo se o stvaranju jedne jedine nepodijeljene Kristove Crkve u misijskim nekršćanskim zemljama. Anglosaksonska prevlast bila je očita, ali nedostajali su predstavnici Rimokatoličke crkve i pravoslavnih crkava. Ipak, ova se konferencija uzima kao trenutak rođenja ekumenskog pokreta. (Frieling, 2009: 42)

Nakon katastrofe Prvog svjetskog rata ekumenski pokret jača kao odgovor na posljedice rata. Kao što je i Liga naroda bila međunarodna organizacija sa

svrhom promicanja mira i međunarodne suradnje, tako je ekumenski patrijarhat Carigrada predložio, u enciklici *Kristovoj Crkvi u čitavom svijetu*, 1920. godine, *ligu* odnosno savez crkava. Anglikanci su razmišljali nešto radikalnije pa su pozvali sve kršćane, na Lambethskoj konferenciji, na ponovno ujedinjenje kršćanstva. 1947. godine osniva se Svjetsko vijeće crkava koje će dati jasnije praktične smjernice u organiziranju i obavljanju službe zajedništva. To vijeće crkava nikako nije imalo tendenciju stvoriti neku *svjetsku crkvu*. Smisao je bio u obnovi crkava i to u duhovnom i teološkom smislu. Rimokatolička crkva se, međutim, i dalje drži skeptično i s odmakom te je odbila sudjelovanje na prvoj sjednici Svjetskog vijeća crkava 1948. godine. (Frieling, 2009: 62)

Drugi vatikanski koncil

Papa Leon XIII. (1878.-1903.) 1894. godine pozvao je pravoslavce na povratak tj. na približavanje i povezivanje, smatrajući kako ne postoji neka relevantna točka neslaganja. Ipak, bilo je to daleko od smisla ekumenizma koji će se pojaviti na Drugom vatikanskom koncilu. Papa je jedinstvo kršćana vidio samo u smislu vraćanja pod okrilje Rimokatoličke crkve. Što se tiče anglikanaca, Leon XIII. pozvao ih je na pomirenje, no kada je u buli *Apostolicae curae* objavio kako su anglikanska posvećenja ništavna, svaka nada za pomirenjem je umrla.

Njegov nasljednik, papa Pio X. (1903.-1914.), nije napravio pomaka po tom pitanju. Štoviše, poduzimao je stroge mjere protiv svećenika i teologa koji nastupaju liberalnim duhom u smjeru protestantizma. Također, u kanonskom zakoniku (*Codex iuris canonici*), krštenike koji tvrdokorno niječu i odbacuju rimokatoličku istinu vjere smatraju hereticima. U enciklici *Editae saepe Dei*, papa je reformatore opisao kao ohole i buntovne ljude i neprijatelje Kristova križa čiji je bog trbuh. U cijelom protestantskom svijetu enciklika je izazvala zgražanje i zatvorila daljnje odnose među crkvama. Papa Benedikt XV. (1914.-1922.) i Pio XI. (1922.-1939.) pokušali su ponovno otvoriti kontakte s istočnim crkvama. Iako se pokušalo raditi na ujedinjenju kršćana, papa je Benedikt XV.

ipak smatrao da je jedinstvo ostvareno već unutar Rimokatoličke crkve. Papa Pio XII. (1939.-1958.), iako je dopuštao ravnopravan dijalog ovlaštenih i kompetentnih crkvenih službenika s nekatolicima, ipak nije promijenio mišljenje; smatrao je da je jedino Rimokatolička crkva sasvim poistovjećena s Kristom te su ekumeničari mogli takvu izjavu tumačiti kako rimokatolici ne smatraju potrebnim mijenjati niti razmišljati o mogućoj promjeni svojeg nauka te kako je neupitna validnost nauka. Također, grubi stav da "...tko tu istinu dovodi u pitanje potpuno otpada od božanske i katoličke vjere...", izazivalo je sablazan i zgražanje čak i od dijela Katoličke crkve. (Frieling, 2009: 108)

Na Drugom vatikanskom koncilu (1962.-1965.) papa Ivan XXIII. uvodi obrat u noviju povijest katoličke Crkve. U koncilskom dekretu o ekumenizmu, *Unitatis Redintegratio*, u četvrtom broju, papa poziva sve vjernike na pomirenje s ostalim kršćanskim crkvama, dijalog u kojem će svatko dublje izlagati nauku svoje zajednice i jasno pokazati njezina obilježja, zajedničku molitvu te trud oko obnove i reforme. (UR br. 4) Tako je Rimokatolička crkva postala novim dijaloškim partnerom za ostale crkve te je stvorena nova ekumenska atmosfera. (Frieling, 2009: 115) Da je cijeli Koncil odisao ekumenizmom vidljivo je u činjenici da su koncilu prisustvovali promatrači svih relevantnih kršćanskih crkava i crkvenih zajednica. Njihova prisutnost podsjećala je crkvene oce da uzimaju u obzir činjenične višeobličnosti kršćanske stvarnosti. (Zečević, 2005: 865)

Neki pak autori smatraju da Drugi vatikanski koncil nije imao učinak *kopernikanskog* obrata, kako to neki vole naglašavati, smatrajući da su težnje u smjeru ujedinjavanja kršćanskih crkava započele puno ranije, a da je Koncil dao novu kakvoću, intenzitet i artikulaciju. (Zečević, 2005: 860) Ukratko, put prema dijalogu može se sažeti u tri etape: vrijeme iščekivanja i sazrijevanja (1910.-1960.), zatim vrijeme udaranja temelja (1960.-1965.) i vrijeme od 1965. godine u kojem se konstruktivno krenulo naprijed. (Vodopivec, 1968: 86)

Konzervativne struje

Zajedno s radom na ujedinjenju crkava postoje i konzervativne struje koje su se opirale takvim liberalnim idejama. Tako se u Rimokatoličkoj crkvi javlja *Rimokatoličko tradicionalni pokret* vođen nadbiskupom Marcelom Lefèbvrom. Odbacivao je reforme Drugog vatikanskog koncila smatrajući kako se tim liberalnim duhom odbacuju vječne istine te je kritizirao pape koji su radili u tom smjeru od Ivana XXIII. do Ivana Pavla II.; posljednje spomenuti papa 2. srpnja 1988. godine lišit će ga nadbiskupske službe zbog okorjelog tradicionalizma i pružanja otpora ekumenizmu.

(Zečević, 2005: 867) Katoličko se crkveno učiteljstvo čvrsto drži odredaba Drugog vatikanskog koncila, konzultirajući se s tradicionalistima koji su davali pritužbe na preliberalna tumačenja dokumenata Drugog vatikanskog koncila. Neke su struje otišle u krajnost u ekumenskom pristupu da su čak koncilске oce proglasile sektom, ali, iako glasne, ipak su te struje rubne i malobrojne. Neke struje u katoličkoj i pravoslavnoj crkvi često odbacuju ekumenizam kao protestantski *izum*. (Zečević, 2005: 859) Također, i neke pravoslavne crkve koje nisu nikad poznavale teološki pluralizam mogu se pripisati konzervativnim strujama.

Dekret o ekumenizmu *unitatis redintegratio*

U ovom je dekretu Crkva iznijela svoje mišljenje o ekumenskom pokretu i što ona želi u tom smjeru činiti. Tu se izlažu opća načela i smjernice kako katolici trebaju gledati na to gibanje te što trebaju doprinijeti za međusobno upoznavanje, približavanje i konačno ujedinjenje svih kršćana u jednoj Crkvi Kristovoj. (Šagi-Bunić, 1972: 224) Dekret poziva da se prvenstveno gleda na dodirne točke koje Crkva ima s ostalim razdijeljenim kršćanskim crkvama, a ne da se gleda na različitosti. U principu se ne mijenja ništa što je bitno već samo stav prema osobama i zajednicama. Prva točka Dekreta jest da među kršćanima treba nestati svako međusobno preziranje, napadanje, optuživanje ili osuđivanje. (Šagi-Bunić, 1972: 226)

U ovom dekretu Crkva priznaje svoju sukrovnju u raskolima s ostalim crkvama. Razvijaju se temeljna ekumenska načela tako što je sve kršćane pozvala na nutarnje obraćenje pa i sebe samu na obnovu. "Nema ekumenizma u pravom smislu riječi bez unutrašnjega obraćenja. Naime, iz novosti duha te iz samozataje i posve' slobodnoga iskazivanja ljubavi nastaju i sazrijevaju želje za jedinstvom." (UR br. 7.) Također se počelo smatrati da se ne moraju sve dogme smatrati ravnopravnima što je omogućavalo da se razrade zajednički odnosi prema Isusu Kristu, a ne kao prije da se razradi odnos nekatolika prema Rimokatoličkoj crkvi. (Zečević, 2005: 857) Postoje i jasne razlike u odnosima prema pravoslavnim istočnim crkvama i crkvama koje su na zapadu nastale od vremena reformacije. Katolička crkva priznaje valjanost sakramenta u Pravoslavnoj crkvi te priznaje i njezinu eklezijalnost zbog apostolskog nasljedovanja. (Škvorčević, 1995: 517)

"U uspoređivanju naučavanja neka ne smetnu s uma da postoji red ili »hijerarhija« istina katoličke vjere, jer je različita njihova povezanost s temeljem

kršćanske vjere." (UR br. 11.)

Upravo je to načelo omogućavalo dijalog u kojem će se pristupiti zajedničkom odnosu prema Isusu Kristu, a ne podvrgavanje ostalih crkava Rimokatoličkoj crkvi. Katolički ekumeničari smatraju ovakav dijalog kao veliko otvaranje Rimokatoličke crkve prema drugim crkvama, dok nekatolički ekumeničari to znaju cijeniti, ali se pitaju o posljedicama naglašavanja kristološko-eklezioloških razlika.

"Suradnja svih kršćana na živ način izražava onu svezu kojom se oni već međusobno ujedinjuju te u punije svjetlo stavlja lice Krista sluge. Ta suradnja već je uspostavljena u mnogih naroda i treba se sve više i više usavršavati, napose u onim krajevima gdje se odvija društveni i tehnički razvoj: bilo da je riječ o ispravnom vrednovanju dostojanstva ljudske osobe, o promicanju dobra mira ili o provedbi društvene primjene evanđelja, o unaprijeđivanju znanosti i umjetnosti u kršćanskom duhu, bilo također u primjeni ma koje vrste ljekovitih mjera protiv nevolja naše kao što su glad i nesreće, nepismenost i neimaština, oskudica nepravlična razdioba dobara, u Krista vjeruju, mogu u toj lako naučiti kako da jedni drugo uzmognu bolje upoznati i više cijeniti te kako da se prokrči put prema jedinstvu kršćana." (UR br. 12)

Papa Ivan XXIII. (1958. - 1963.)

Ekumenizam u praksi

God. 1967. postavljaju se smjernice za ostvarenje ekumenizma u obliku *Ekumenskog direktorija rimskog Tajništva za jedinstvo kršćana*. Papa Pavao VI. označava dijaloški program Rimokatoličke crkve u obliku koncentričnih krugova, koji u užim ili širim krugovima crkve okružuju Rimokatoličku crkvu; to je učinio prema sakramentalnim i hijerarhijskim sličnostima. U prvom redu tu su bili pravoslavci, zatim anglikanci, luterani, reformirani i ostale crkve, a izvan granica ekumenizma nalaze se ostale religije (židovstvo, islam, itd.), kao i svi ljudi kao Božja stvorenja. Ovi krugovi u sažetom obliku prikazuju novitete i otvorenost Rimokatoličke crkve kao prekretnicu u povijesti koja se dogodila na Drugom vatikanskom koncilu.

Veliki značaj u rimokatoličko-pravoslavnom odnosu dogodio se za vrijeme održavanja koncila 1965. godine, kada je došlo do uzajamnog ukidanja *izopćenja* iz 1054. godine, kada su se Rim i Carigrad međusobno ekskomunicirali. Iako Pravoslavna crkva ne prihvaća dogme Rimokatoličke crkve iz 2. tisućljeća, pogotovo onu

o papinskom primatu, Rimokatolička crkva vidi mogućnost i u euharistijskom odnosu. To je bio najdalji korak koji je Rimokatolička crkva napravila u ekumenskom dijalogu. U dijalogu i komunikaciji s ostalim crkvama, ona postavlja teološke preduvjete koji su s Pravoslavnom crkvom vrlo slični te je stoga i mogla napraviti takav korak.

U smjeru ekumenizma, na tragu Drugog vatikanskog koncila, svoju misiju posebno izvršava papa Ivan Pavao II. što se očituje u izdavanju ekumenskih dokumenata odnosno enciklika kao što su: *Ut unum sint* (25. svibnja 1995.), zatim *Orientalis lumen* (2. svibnja 1995.) te *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu* (25. ožujka 1993.) (Zečević, 2005: 865)

God. 1984. dogodio se još jedan pomak: papa Ivan Pavao II. susreo se s patrijarhom Antiohijem (Moran Mar Ignatius Zakka I. Iwas) te se priznaje da odvajanje monofizita¹ ni na koji način ne dira supstancu vjere, radi se samo o različitoj terminologiji i formulama među crkvama za jednu te istu stvar. Odlučeno je da se euharistija ne može slaviti zajedno jer još ne postoji potpuna istovjetnost vjere, ali, u slučaju nedostupnosti svećenika, katolički i sirijsko-pravoslavni kršćani mogu zatražiti podjelu sakramenata jedni od drugih. Nadalje, na polju ekumenizma nakon Koncila osnivaju se ekumenske katedre na teološkim fakultetima, izdaju raznovrsni ekumenski časopisi, realizirana je suradnja te su na području školstva, odgoja i obrazovanja, humanitarnom i karitativnom području organizirane interkonfesionalne aktivnosti. (Zečević, 2005: 866)

Kriza ekumenizma

Postoje različita stajališta o tome je li ekumenizam u krizi ili nije. Neki smatraju da dosad na tom polju nije ništa novo učinjeno ili vrlo malo te da se dalje od vječnog dijalogiziranja ne ide. S druge strane, smatra se da ima pomaka gledajući iz sadašnje perspektive na prošla vremena. Možda oni koji smatraju da je malo učinjeno nisu samo pesimistični promatrači, nego *optimistični nestrpljivci* koji žele da se po tom pitanju više radi i očekuju konkretnija rješenja. (Zečević, 1997: 368)

Jedan od pokazatelja teškog gibanja u smjeru jedinstva jest i taj da se papa Ivan Pavao II. tri puta susreće s carigradskim patrijarhom Bartolomejem I., a, s druge strane, nije se mogao naći dogovor o

¹ Monofizitizam - učenje (5.-7. st.) koje poriče istovjetnost Kristove božanske naravi s običnom ljudskom naravi i tvrdi da je Krist imao samo božansku narav. Monofizit - sljedbenik monofizitizma.

susretu pape Ivana Pavla II. s poglavarima Ruske i Srpske pravoslavne crkve. Nadalje, postoji problem i oko duhovnog jedinstva jer se smatra da ne može postojati zajednička molitva jer nije zajednička ni vjera. Kako bilo, činjenica jest da je jedinstvo kojem se teži dugotrajan proces koji će tek u budućnosti pokazati svoj rezultat te da su krize sastavni dio tog procesa.

Susret pape Pavla VI. i patrijarha Atenagore 1964

Ecumenism – A Turning Point in the History of the Catholic Church by Loredana Fabijanić

The Second Vatican Council (1962–1965) opened all doors and windows in the Roman Catholic Church. The

long lasting schism between Christian churches gave birth to the idea of unification. Many efforts have been put into realization of this idea throughout Church's history, with no concrete results. This Council gave first guidelines towards unification and opened a dialogue with Oriental Orthodox Churches, Western Churches and other denominations. The term *ecumenism* implies "the doctrines and practices which, with respect to various needs of the Church and particular circumstances of time, promote unity between Christians".

LITERATURA

1. Drugi vatikanski koncil, 1980. «*Unitatis Redintegratio*», Dekret o ekumenizmu, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, str. 205-236.
2. Frieling, Reinhard, 2009. *Put ekumenske misli*, Teološki fakultet «Matija Vlačić Ilirik», Zagreb
3. Šagi-Bunić, Tomislav, 1972. *Ali drugog puta nema*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb
4. Škvorčević, Antun, 1995. *Katolička Crkva u Hrvatskoj i ekumenizam*, Bogoslovska smotra, Vol. 65 br. 3-4, Zagreb, str. 513-540.
5. Vodopivec, Janez, 1968. *Ekumenizam je ipak počeo*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb
6. Zečević, Jure, 1995. *Nastanak, povijest i smisao tjedna molitve za jedinstvo kršćana*, Bogoslovska smotra Vol. 65, br. 2, Zagreb, str. 229-236.
7. Zečević, Jure, 1997. *Pomirenje i ekumenizam u kontekstu krize civilizacije*, Bogoslovska smotra Vol. 68, br. 2-3, Zagreb, str. 359-373.
8. Zečević, Jure, 2005. *Koncilski ekumenski zahvat i današnja traženja*, Bogoslovska smotra Vol. 75, br. 3, Zagreb, str. 855-873.
9. Zečević, Jure, 2008. *Katoličko razumijevanje jedinstva i zajedništva kršćana*, Evanđeoski teološki časopis Vol. 2, br. 1, Zagreb, str. 89-99.